

ARRIESTA

LA REVISTA DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEIDA - IV ÈPOCA - SETEMBRE-OCTÜBRE 2010 - Núm. 107
Subscripció anual: 20 € / Preu exemplar: 4 €

desafia't
amb els millors
materials

unipreus

mobles

l'ebenista

projectes i dissenys a mida

ctra. vall d'aran, km. 10,7 · 25124 rosselló (lleida) · tel. 973 73 27 79 · fax 973 73 27 16

Carrer Acadèmia, 42

25002 LLEIDA

Tel.: 973 26 20 60 - 973 26 26 49

Fax: 973 26 52 40

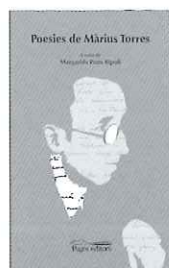
arbones@toldosarbones.com

TOLDOS
ARBONÉS

www.pageseditors.cat

Pagès editors

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
Tel. 973 23 66 11 - Fax 973 24 07 95

Poesies de
Màrius Torres

a cura de
Margarida Prats

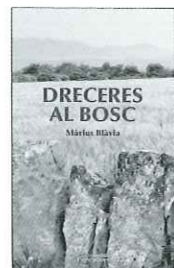
Un dia amb el
senyor Jules

Diane Broeckhoven

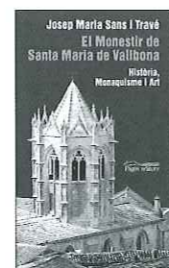
La veritat crema

Una crònica del tràgic incendi
d'Horta de Sant Joan
Dolores Espinet

Dreceres
al bosc

Màrius Blàvia

El monestir de
Santa Maria de Vallbona

Història, Monacisme i Art
Josep M. Sans i Travé

El sanatori
de l'ànima

Una teràpia pública amb
Màrius Torres
Paco Grande

ARESTA 107
SETEMBRE-OCTUBRE 2010

2

TEMA DE PORTADA
DJEBEL TOUBKAL.

UNA EXPEDICIÓ EN FAMÍLIA

Joan Escuer

5

EN RECORD DE
JOSEP M. CHARLES

Joan Ramon Segura

Feliu Izard

Alba

Lulula (Lluïsa Huguet)

Pau Salla

Raül Cristóbal

10

ALPINISME

LLEIDA AL SOSTRE D'EUROPA:

L'ELBRUS (5.642 METRES)

Miquel Àngel Ramos Pinto

14

APUNTS I COMUNICACIONS

Equip Aresta

15

ITINERARI EXCURSIONISTA 105

LES PICONES DEL MONTASSOR

Manel Cortès

EQUIP DE REDACCIÓ: Mercè Ciutat, Josep Lluís Gàzquez, Mercè Gàzquez, Dolors Llordés, Carmina Pardo, Carles Sàez, Núria Solé. DISSENY GRÀFIC: Josep Herrándiz. EDITA: Centre Excursionista de Lleida. REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: C/Comerç, 25. 25007 Lleida. Tel.: 973 24 23 29. Fax: 973 23 44 97. E-mail: cel@cel.cat INTERNET: http://www.cel.cat IMPRIMEIX: Arts Gràfiques Bobalà, SL. DIPÒSIT LEGAL: L-39-1958. Tirada: 1.200 exemplars. Publicació no lucrativa. El CEL no es responsabilitza de les opinions dels autors. Es permet la reproducció però amb l'esment de l'autor i l'origen. Subscripció de 6 números: 20 euros. Preu del número: 4 euros. Impres en paper de cel·lulosa blanquejada sense clor.

Estem en temps de crisi. Qui més qui menys té de ben a prop algun familiar o conegut a l'atur. No corren temps bons per a una bona navegació, al contrari, dóna la sensació que anem avançant directes al naufragi. Caldria gestionar prudentment les noves necessitats socials, ambientals, econòmiques... de la nostra societat? O potser ens cal un nou model?

Al nostre Centre passa alguna cosa semblant. El nostre president, en Joan Ramon Segura, fa temps que constata que minva la implicació dels socis en activitats programades (esquí de muntanya, BTT, senderisme... i les relacionades amb la vida social), i posa en qüestió la seva gestió... potser caldria reordenar... plantejar noves estratègies... canviar conjuntura... canviar d'ideari...

L'equip de redacció de l'Aresta no pot quedar-se impassible davant d'aquest fet, i vol donar la seva opinió. Creiem sincerament en el nostre president i en la seva tasca. Una tasca enginyosa i sensible alhora, basada en accions eficaces, programades, treballades, dissenyades i sobretot ben pensades per la família del Centre Excursionista de Lleida, però hem d'admetre que el sistema i la forma de viure dels socis, i de la gent en general, està canviant. S'acull i s'encara el futur des d'una altra perspectiva, segurament fruit de la nova era digital en què la comunicació és gairebé cibernètica. Vivim en un model de societat en què la presència física pot ser prescindible a l'hora, per exemple, de programar sortides a la muntanya. Això potser dóna un model de societat una mica cansada de tants factors externs que la intimiden. I passa que ja no sabem prioritzar, costa decidir entre què cal o què no cal fer. I com a conseqüència ens acomodem a una resposta apàtica davant de tot.

Volem encoratjar el nostre President a continuar en la mateixa direcció. Tanmateix, per la nostra banda, potser ens caldria fer pinya i treballar més en equip a l'hora de planificar i buscar fórmules per endegar projectes motivadors. I això ho hauríem de fer entre totes i tots...

Pensem-hi!!!

Dolors Llordés

FOTO DE PORTADA: Darreres passes abans del cim del Toubkal. Foto: Joan Escuer.

FOTO DE CONTRAPORTADA: Pere progressant per l'Ikhibi Sud. Darrere el Biaguinnoussene (4.002 m), el dit del Tatad (3.837 m) i el Tatad (3.910 m). Foto: Joan Escuer.

COL-LABOREN:

LA PAERIA

Ajuntament de Lleida

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Djebel Toubkal. Una expedició en família

Membres de l'expedició. D'esquerra a dreta Belén, Chema (darrere), Pere, Miquel (darrere), Anna, Chema Jr, Sisco, Quim i Joan.

No recordo gaire bé com va sorgir la idea, però l'Anna es va fer amb els passatges Reus-Marràqueix de seguida. És força experimentada en el tema i sap com se les gasten els de Ryanair. Som sis i no és qüestió que el pressupost es dispari. Els dubtes van venir després. Estava clar que en Miquel i en Quim no tindrien problemes, però en Pere i na Belén encara no havien fet els dotze anys quan ja teníem els bitllets pel Toubkal a la butxaca! Vols dir que podran? Si van fer el Verdaguer, la Pica i el Montcalm per l'aresta i en una jornada l'any passat crec que físicament estan preparats. Però, i l'alçada? Malgrat que senzill, el Toubkal no deixa de ser un quatre mil (4.167 m per ser més exactes). Bé, tot és qüestió d'una bona aclimatació, a Amèrica del sud i a l'Índia hi ha nens que viuen tot l'any per sobre dels quatre mil!

Els dies van passar i el 2009 es va acabar. Algun comentari sobre el nostre pla per la propera Setmana Santa va despertar el desig d'en Chema,

mon cunyat, i en Sisco, un bon amic. En Chema s'enduria amb ell el nebot i en Sisco ens acompanyaria. Les seves dones i la resta de la canalla farien cap a Marràqueix quan nosaltres ja haguéssim baixat del Toubkal. Dit i fet. Arriben les envistes de la Setmana de Passió i vet aquí que començo el peregrinatge del material. Em vénen vells records quan a finals dels setanta demanàvem cordes, pitons, mosquetons i fins i tot automòbils per anar a escalar... quins temps! És bo tenir amics. Amb poques trucades dispo d'un extens catàleg de grampons i piolets on triar. Riu-te'n del Barrabés. Els temps han

canviat!

Ha arribat el dia. Aeroport de Reus. Nens! Poseu-vos les botes no sigui que les motxilles pesin més del compte! Sis "astronautes" fan la seva entrada al *hall* de l'aeroport. Els dos Chemas i en Sisco ja hi són. Després de dues hores de plàcid vol, només interrompudes per les ofertes de begudes, colònies, entrepans i... targetes "anti crisi" clàssiques de Ryanair, aterrem en un altre món. Sembla mentida, tant a prop com tenim el Marroc i el diferent que arriba a ser! Busquem taxi cap a Imlil (el petit Chamonix de l'Atlas, salvant les diferències...). Després d'una dura negociació, un parell de Mercedes es comprometen a dur-nos fins a Imlil (1.740 m) per un preu encara més europeu que marroquí. L'aeroport no perdona i mors al pal de l'oferta... i la demanda.

Arribem a Imlil al cap d'una hora ben llarga, és força entrat el vespre. No trobem el paper de la reserva del riad on hem de pernoctar però estem al segle XXI. Al Marroc també. En Hassan, que tot just acabem de conèixer, ens duu a casa

d'un company que té connexió a la Xarxa i tot queda arreglat. Ens vénen a buscar les motxilles i després de donar les gràcies i aparaular un bon cuscús per la tornada, passem tots nou cap al riad Dar Oussaggou on passarem una bona i reconfortant nit.

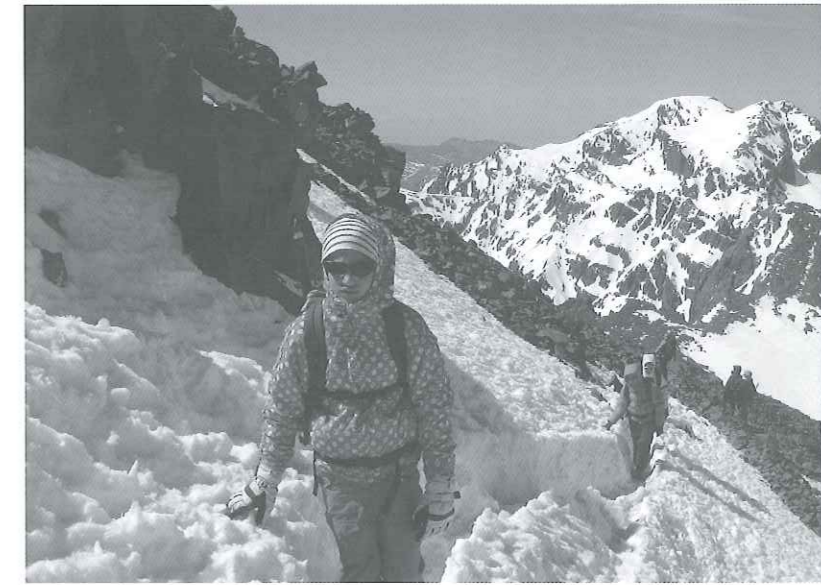
Les previsions meteorològiques són bones. No sé com s'ho fan els de meteo-forecast.com però l'han encertada. Són les nou del matí quan rere de tres ruquets que ens duen les motxilles enctem l'aproximació al refugi Louis Neltner situat a 3.200 m. Passem pel poble d'Aremd i creuem el riu Aït Mizane. Tot té un regust de veritable expedició. La cosa comença a fer pujada i arribem de seguida a Sidi Chamharouch a 2.310 m. El camí força fressat pel pas dels rucs s'endinsa a la vall. La nota pintoresca la proporcionen les paradetes de roba, fòssils, minerals i begudes fresques que s'hi troben. L'excel·lent suc de taronja natural és un luxe que ens permetem.

Quan encara falta una hora per arribar al refugi, les mules troben la neu. Cal carregar-se les motxilles al coll. Arribem al refugi ben entrat el migdia. És ple fins la bandera. Malgrat tenir les places reservades des del Nadal hem de dormir a terra, al rebost, això sí, sobre matalassos. Els nens han anat força bé fins al refugi, sempre al davant, però veig el Pere amb símptomes, encara que molt lleus, de mal d'alçada. Sopem aviat. La nit es fa llarga, no fa fred, però no dormim... gaire.

A quarts de sis som de peus a terra. Em miro en Pere i na Belén. Es troben bé i tenen ganes de fer cim. Doncs endavant! Imparteixo un curs accelerat de gramponatge, incloent tècnica francesa i puntes davanteres. Malgrat que no fa gens de fred la neu és dura. Comencem a guanyar desnivell per la ruta normal, l'Ikhibi Sud, l'ascensió és còmoda, la traça està feta. Pugem una bona colla, el dia és perfecte, no hi ha ni un núvol. En

Djebel Toubkal (4.167 m) des d'Imlil.

Belén ja per sobre del Tizi n'Toubkal. Al fons el Timesguida (4.089 m) i el Ras (4.083 m).

Sisco, en Quim i en Miquel s'avancen. La mare i els petits van tot seguit, amb el tiet i el cosí. Jo faig de nexa entre els dos grups fent fotos a tot quisqui.

El sol ens enganxa un xic abans del Tizi n'Toubkal (3.971 m), el coll que separa el Toubkal Oest del cim principal. La neu desapareix. Grampons fora! La costa pedregosa cap al cim es fa feixuga. Tots caminem a poc a poc. Nens i adults. Poc abans del cim en Pere és adoptat per un grup de castellans. Els pares i na Belén tanquem la processó. Bé, és un dir, ja que darrere ens segueix la caravana que peregrina pas a pas cap al cim més alt de l'Atlas. El terreny s'ajeu. Som al cim, ben marcat pel vèrtex geodèsic metàl·lic força característic (4.167 m). Felicitacions. Les vistes són impressionants. El dia és extraordinari. Al

nord, un mar de núvols em recorda les clàssiques vistes des dels cims pirinencs cap a França quan hi ha un bon anticicló. Els altres quatre mil de l'Atlas (Ras, Timesguida, Akioud, Afella, Biiguinoussene) llueixen ben a prop menys l'allunyat, isolat i enigmàtic Irhil M'Goun que s'identifica a l'est.

Alguns encara no en tenen prou, en Miquel i en Sisco en volen més. Proposo rematar-los amb el Toubkal Oest (4.030 m) de baixada. És un cim força bonic i que es fa amb poc temps des del coll Tizi n'Toubkal. Un cop al cim les vistes són precioses. La neu encara no és tova i decideixo posar una mica de "picant" a la baixada. Altre cop calcem grampons, piolet i emprenem un descens directe sense passar pel Tizi n'Toubkal. El fort pendent i la neu dura sense trepitjar donen una nota alpina al tema. A la cota 3.600 ens retrobem amb els altres.

La ruta normal de baixada, més assolellada, té la neu a punt per a un "culenbajen" de cine. Al migdia som tots al refugi on hi ha un "overbooking" impressionant. Decidim fer via i baixar a dormir a Imlil. Això vol dir que avui ens calça-

rem 2.400 m de desnivell que temperarem força amb l'ús de ruquets per a les motxilles. El confort del riad Dar Oussaggou no té comparació amb el refugi saturat... i pràcticament pel mateix preu. Així que... som-hi! Després d'un dinar frugal i la ingesta d'unes bones quantitats de líquids, atensem les motxilles on hem d'esperar els rucs. L'Anna i jo ens quedem a esperar els nostres rucs mentre que la resta troten contents cap avall. Els nens, que als voltants del cim acusaven un xic de mal d'alçada, es troben completament recuperats i prova d'això és que no hi ha qui els atrapi.

La resta ja és història.

Text i fotos: Joan Escuer

FITXA DE L'ACTIVITAT.

Membres de l'expedició: Belén, Pere, Quim i Miquel Escuer Jiménez (CEL), Anna Jiménez Llorens (CEL), Sisco Segura Sancho, Chema Jiménez Ramos, Chema Jiménez Llorens, Joan Escuer Solé (CEL, SEAM).

Cims: Djebel Toubkal (4.167 m) Belén, Pere, Quim, Miquel, Anna, Sisco i Joan. Toubkal Oest (4.030 m) Miquel, Sisco i Joan. Dates: 29-31 d'abril de 2010.

Cim del Toubkal (4.167 m).

Sisco Segura al cim del Toubkal Oest (4.030 m). Al fons el cim principal.

Lectura en l'acte de comiat d'en Josep Maria Charles (4 de juliol de 2010)

(Per molts companys i companyes és conegut el meu manifest desplaer de parlar en públic, si aquest dia vaig fer aquell pas va ser per la meua profunda admiració per en Charles i pels nombrosos amigues i amics que van assistir a l'acte).

Aquelles persones de la sala que no hagin estimat la muntanya amb intensitat segurament no copsaran plenament algunes de les idees que seguidament miraré d'exposar. Espero comptar amb la seva comprensió i complaença.

L'amistat per als muntanyencs té un significat diferent a la resta de la ciutadania. Ni millor, ni pitjor, sols diferent. Serà pel record de la corda que ens va unir en la superació d'aquell pas difícil i compromès, que un cop ens hem deslligat encara misteriosament ens lliga, serà per les nits passades al ras observant la munió dels estels de les nits clares, serà per l'escalfor en el refugi, pel fred tallant dels breus moments abans de sortir el sol a l'alba, per la set i compartir les darreres gotes de la cantimplora amb l'altre, per la gana resignada de tantes hores de camí, pel defalliment, per la por que tants cops vam compartir, que els companys i les companyes de la muntanya estem més units... la nostra existència depèn molts cops solament d'una cosa tan insignificant com l'AMISTAT.

Els millors anys alpinístics d'una generació completa de membres del Centre excursionista de Lleida ha estat estretament entrellaçada amb la figura del Charles, que, sense adonar-nos-en va esdevenir líder. No podrem oblidar mai aquells

estius frenètics a la cacera dels 3000's del Pirineu: cap de setmana rere cap de setmana havíem d'anar a ratllar els pics més alts del Pirineu. El Charles va ser sempre el més fort, el més ràpid. Estarem tots d'acord que tenia un nivell tècnic superior a bona part del grup. Quan estàvem més esgotats remuntant un dret coster, amb la respiració entretallada, ell ens superava i ni tan sols suava. Nosaltres vam acabar més tard la llista dels tres mils i pujant-los per les vies més fàcils mentre que ell es va permetre el luxe d'ascendir-los per les crestes brillants, per canals suggerents, per cingles inabastables. Sempre va ser el primer; Fins i tot, ara, ha estat el primer de deixar-nos —per malaltia— de la nostra colla.

Però, familiars i amics, estigueu segurs que sempre restarà entre nosaltres el seu mestratge, el seu afany de superació, de lluita fins al final com en la seva malaltia. Com a col·lectiu excursionista tenim l'obligació de recordar-lo per sempre.

Moltes gràcies.

Joan Ramon Segura

Cim Pujalbó. Últim pic del Charles aquesta passada Setmana Santa. Foto: Feliu Izard.

Comiat del J. M. Charles el 4 de juliol de 2010

Ara estem aquí per acomiadar el J. M. Charles després d'haver pujat al cim més alt de tots els possibles: el Cel.

Els últims dies d'en Charles són un fidel reflex de la seva vida, i aquest piolet n'és una bona mostra.

Vocació per les excursions a Pirineu: 3000's, els ha pujat tots, i el fet de ser primer de la llista n'és una bona mostra, i s'ho va guanyar després d'una aferrissada lluita, com la que ha mantingut els darrers dies.

Curiositat i ensenyança: en nous itineraris i excursions a la Vall d'Aran i arreu del Pirineu,

on fins i tot a mi, s'atrevia a ensenyar-me racons i arestes noves. Racons ben nevats com els que ens va ensenyar fa poc més d'un mes, i arestes com les de l'estiu passat a l'arxiconegut Mauberme.

Perseverança en la seva vocació, ja que mai ha fallat a la cita pirinenca, i que ara volia redoblar els 3000's del nostre estimat Pirineu, i

Lluitador tossut, ja que pocs dies abans del seu últim ingrés, encara buscava excuses per gaudir de l'abundosa neu de la seva última primavera.

Ara fa 15 anys, dalt dels Gemelos del Possets et dèiem:

Quin afany Charles d'enfilat-te a les serres
i amb els ulls abastar tot l'altiu Pirineu.
Quants tresors amagats t'emportes dintre teu,
quin bagatge de cims, de crestes i de congestes.
I amb un esforç sublim, reprens l'última fita.
Com un vol de coloma, ben lliure, has enfilat,
l'esbart de serralades d'una terra petita,
que et serva la grandesa de la immortalitat.

Un bon dia, una monja, de la unitat de congelats de l'hospital de Saragossa, em va preguntar, "*¿tu también eres de esos que buscan a Dios en las alturas?*"

Nosaltres no sabem pas què és allò que has trobat allà dalt. El que sí sabem, és que has travessat el darrer Pont de Mahoma que et quedava,

Charles, ara que ja has pujat totes les muntanyes terrenals,
I que tornes a estar en companyia del Guiver,
Teniu a l'abast totes les muntanyes celestials.
Aguaitau bé el terreny, exploreu les valls i resseguiu les muntanyes,
per quan arribem, que facis com fins ara:
Prepareu-nos bons itineraris, divertides crestes i millors esquiades.
No t'oblidarem!

Feliu Izard

Si hagués de descriure el Charles amb una sola paraula, aquesta seria alegria. Sols vull escriure quatre paraules per fer-li un homenatge, per agrair-li haver-lo conegut, haver compartit amb ell un temps massa curt, però ple de rialles, d'entusiasme, de ganes de viure, d'amics, converses, intimi-

tat. Ja fa molts dies que l'enyoro, però penso que he de seguir endavant perquè ell així ho voldria. Charles, sempre tindràs un espai en el meu cor reservat per a tu, un espai sense cap mal record, un trosset de món ple d'amor i de tendresa.

Alba

5 de juliol de 2010,

Hola a tots i totes. Avui és un dia estrany.

Jo us ofereixo dues imatges que vull retenir. Tenen ja unes poques dècades.

Com diu la frase, "Si sóc en la teva memòria, sóc part de la teva història".

Així vull recordar tots aquests anys que hem pogut compartir i viure amb tanta passió..., i tot per continuar...

Lulula (Lluïsa Huguet)

Charles

Havíem començat junts aquesta caminada: la dissort ens va junyir amb mals semblants. Ens animàvem l'un a l'altre, dient-nos que tot això aviat passaria, que amb uns quants tractaments en sortiríem com a nous. No sabíem, il·lusos de nosaltres, que els mals, igual que els vicis, se t'arrelen a l'ànima, que mai més t'abandonen, que et fan canviar.

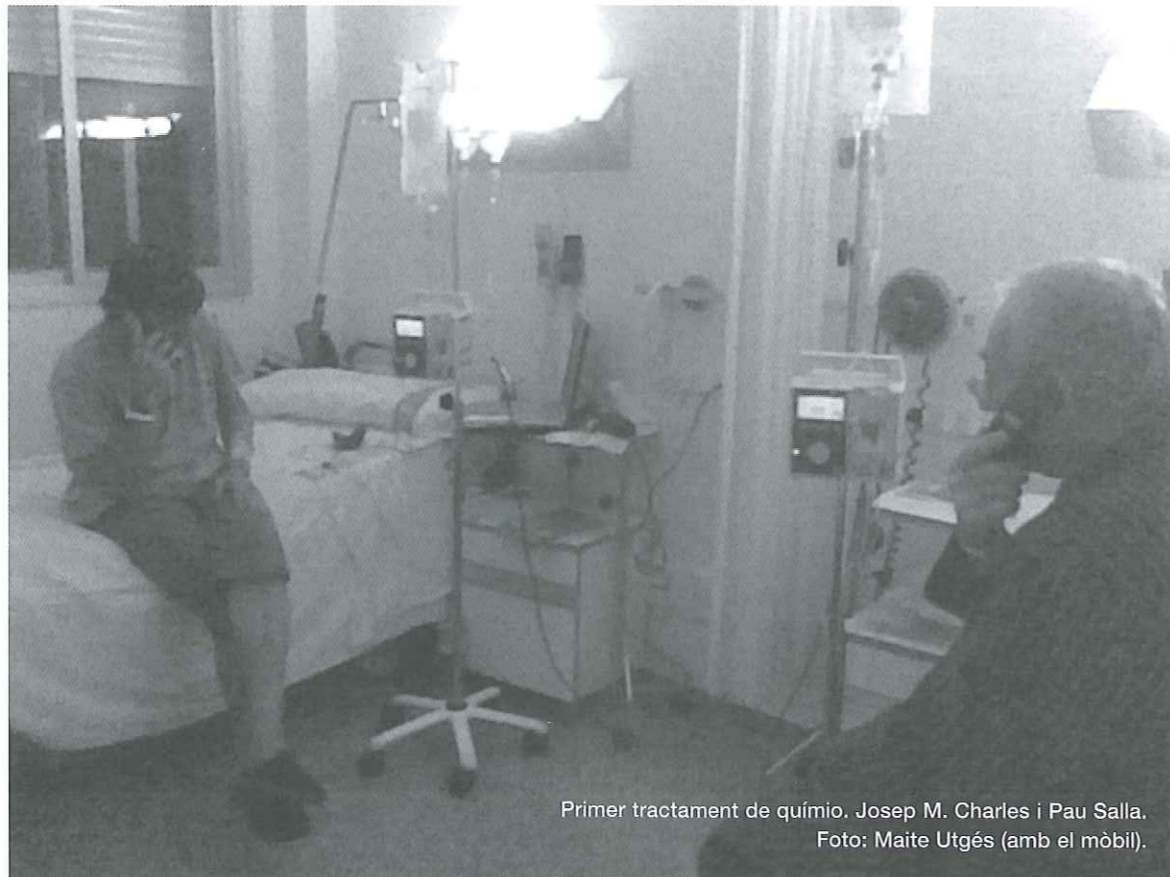
Vas afrontar la maltempada amb esperit valent, com quan pujaves un dels "teus" tresmils. Tu, fort que fort, encara crestejaves i pujaves als cims nevats. No volies deixar de ser tu mateix, ni transformar-te en un altre, ni rendir-te al cranc que, insidiós, et rosegava per dins. Potser alguna

cosa, dins teu, et feia anar a acomiadar-te de les muntanyes?

La vida és un cim que tots hem d'ascendir, per als uns més alt, per als altres més fàcil. Tu sempre vas escollir el camí més dret: l'esforç era el teu guia. Quantes vegades anàrem darrere teu? Quantes ens has ajudat en els mals passos? Però, al final, el teu caminar, fort i ràpid, se t'ha anat alentint a poc a poc, la pujada de la vida se t'ha fet massa rosta i el teu cos valent ha hagut de cedir.

Per quin mal fat, amic, has assolit tan aviat el cim del qual no es torna!

Pau Salla Curto, agost de 2010

Primer tractament de químic. Josep M. Charles i Pau Salla.
Foto: Maite Utgés (amb el mòbil).

Per sempre en el record

Ara farà tres anys, en una sortida al refugi i pic de Baborte, juntament amb l'Alba, el Quim i la Rosa, vaig conèixer una persona que ha resultat ser molt especial per a mi, en Josep Maria Charles. Amb ell vaig redescobrir els plaers de la muntanya, als quals tants anys vaig renunciar sense adonar-me'n, i amb ell vaig començar la pràctica de l'esquí de muntanya, que tantes bones sensacions, vistes i moments ens ha concedit. He d'agrair-li la bona rebuda que em va fer, així com les ganes de compartir amb mi el seu temps i coneixements durant aquests darrers anys. No sabria dir el perquè, però almenys per part meua hi vaig trobar molta complicitat.

En el record queden moltes excursions, caminades, cims, crestes, ferrates, esquíades, ràpel nocturn i fins i tot un dia de platja, que a algú que li era tan poc freqüent, li resultava estrany i divertit alhora.

En el sentiment queden moltes coses per fer i no haver fet, que malauradament no les podrem compartir, amb l'angoixa que això em suposa.

Molts de nosaltres hem d'agrair al Charles les sortides que ens ha programat, i remarcar la seva motivació a continuar mirant i remirant, per poder fer bones excursions, tenint sempre diversos projectes en ment per poder-los desenvolupar i dur a terme.

Destacaria també la sortida del 15 d'agost de 2008, en l'inici de la seva lluita, on vam pujar als Pics d'Astazou. Com passa a vegades en el Centre, la sortida va ser a voluntat de cadascú, i com que al Charles no li agradava especialment matinar gaire, va sortir una bona estona més tard que la majoria amb la Rosa Sales. Suposo que és per l'esperit de lluita i aquell punt de competitivitat que tenia, que caminant a bon ritme ens va aconseguir abans d'arribar al balcó de Pineta, tot i que nosaltres vam accelerar el pas, en veure'ls

atansar-se, perquè no ens agafessin. Ara, fins i tot em fa venir un lleu somriure, en recordar-me'n. Agrupats al balcó, vam fer els dos cims acompanyats d'una lleu enfarinada que ens va sorprendre a tots, i va fer que el dia esdevingués més especial.

És per tot això, Charles, que la muntanya, especialment la teua Vall d'Aran, ha perdut un enamorat, un referent, i els que t'apreciem i estimem hem perdut un gran amic.

Text i fotos: Raül Cristóbal

Cim del Gran Astazou. Any 2008.

Cim del Mont Valier.

Pujant a l'Elbrus.

Lleida al sostre d'Europa. Elbrus* (5.642 metres)

L'Elbrus és una muntanya situada a l'occident de la serralada del Caucas, concretament a Rússia, prop de la frontera amb Geòrgia. És la muntanya més alta d'aquesta serralada, que amb els Urals es considera la frontera entre Europa i Àsia. Anomenat *Mangitau* pels locals, es pot traduir per la muntanya per sobre de milers de muntanyes. Com que es tracta d'una frontera artificial, es considera que la part nord del Caucas és europea i la part sud asiàtica. Per tant, l'Elbrus és la muntanya més alta d'Europa ja que es troba en la part nord. Des de temps immemoriales el majestuós Elbrus, amb 5.642 metres, atrau a molta gent, tot i que a la mateixa serralada hi ha altres cims que superen la xifra dels 5.000 metres tal com el Dyckh Tau (5.203 m), el Chakhara (5.068 m) i el Kazbek (5.047 m). Tot i així, el fet que l'Elbrus superi en més de 400 metres el segon cim més alt i la seva ubicació en l'extrem més occidental de la serralada, el converteixen en un balcó privilegiat sobre bona part de la carena. En dies de bon temps, des de dalt del cim es pot arribar a veure el mar Caspi i el mar Negre.

D'altres cims com l'Ushba (4.710 m) són d'excel·lents bellesa i un repte per a tot alpinista, a causa de la seva dificultat tècnica així com la seva delicada situació geogràfica, a Geòrgia,

que, per motius bèl·lics latents en l'actualitat, és arriscat fins i tot anar-hi abans de començar l'ascensió. Però per aquests motius i per la seva alçada no atrau gaires alpinistes. Concretament l'Elbrus es troba a la capçalera de la vall del riu Baksan, que es forma als vessants d'un antic volcà que és aquesta muntanya. Azau i Terskol són pobles situats just als peus de la muntanya que ens serviran de punt de partida per aconseguir el cim. Juntament amb la infraestructura de remuntadors de pistes d'esquí, ens ajudaran a guanyar altura i realitzar una correcta aclimatació. La seva ascensió es realitza pel vessant sud, de pendents suaus, però una muntanya tan alta i aïllada com aquesta sempre està exposada a forts vents i a nevades contínues.

D'aquesta manera és com deu companys del Centre vam marxar el passat 8 de maig sota l'amenaça del núvol de cendra del volcà islandès, cap a Rússia i en concret cap a l'Elbrus, per poder coronar-lo i gaudir d'una nova experiència personal i col·lectiva i brindar al Centre un nou sostre del món, concretament el més alt del nostre continent, Europa. El grup estava format per Andreu Bernadó, Ricard Pifarré, Jaume Gorgues, Lluís Simó, Lluís Olóndriz, Lluís Prados, Agustí Ardiaca, Paulí Grau, Jordi Martínez i Miquel Àngel Ramos.

Després d'un últim mes de preparatius, reunions, nervis i somnis, ens plantem el dissabte dia 8 de maig en la nova terminal del Prat i aconseguim marxar cap a Moscou sobre l'hora prevista. Quatre hores de viatge i una diferència horària de dues hores ens deixen a la capital russa.

Equip expedicionari

L'endemà agafem un altre vol que ens porta en dues hores a la localitat de Mineralnye Wody (Aigües minerals) i allà ens trobem amb l'Igor i la Sana, que seran els nostres guies durant els primers quatre dies. Amb ells farem sortides per la zona amb la intenció de fer aclimatació i gaudir d'interminables baixades d'esquí per les geleres de la cara sud de l'Elbrus. Fem un trajecte d'unes tres hores per una carretera plena de clots i amb un conductor que semblava que només parlava pel telèfon mòbil quan conduïa. Tota una aventura ja d'arribada. Un paisatge monòton i de grans planícies va donar pas a les primeres muntanyes i cims nevats. Seguim el riu Baksan que encara no baixa gaire cabalós i finalment arribem a la localitat de Terskol, on ens instal·lem en l'hotel Wolfram (fent esment a la wolframita, ja que temps enrere hi havia mines d'on s'extreia aquest mineral). Es tracta d'una construcció de set plantes amb les característiques típiques dels edificis provinents del comunisme: poc manteniment, materials una mica obsolets, etc., però on ens vam trobar de les mil meravelles, tot i que els llits eren petits i alguns no hi cabíem del tot.

El dilluns 10 vam pujar al Cheget (3.450 m), tot aprofitant uns antics remuntadors que et deixaven a la cota 3.000. Així en poc més d'una hora ens plantàvem en un cim més alt que l'Aneto i amb vistes excepcionals sobre l'Elbrus. Una baixada fora pistes fins a 2.200 metres amb parada per dinar en un restaurant a 2.700 metres amb

vistes impressionants sobre les muntanyes, ens va deixar un bon regust de boca per ser el primer dia. El dimarts 11, ja ens vam dirigir vers els vessants de l'Elbrus i vam pujar en un telefèric dels anys setanta típic dels films de James Bond, fins a la cota 3.500. Allà ens vam posar els esquís i vam pujar fins a l'alçada del refugi Priut (4.150 m), tot passant per Barrels (3.700 m), que seria la nostra casa per dues nits quan vam fer l'atac del cim. Alguns de nosaltres ja vam sentir els efectes de l'alçada. Després de descansar una mica, venia el plat fort de la jornada: baixada per neu verge per la gran gelera d'Azou fins al poble d'Azau, que es trobava a 2.350 m. Gairebé 12 km d'esquiada pel costat de seracs i geleres. El paradís.

El dimecres 12 fem una travessa glacial per la gelera petita d'Azou, d'unes dues hores, sortint de la cota 3.500 i pujant i baixant (com algú deia: fent les muntanyes russes) i creuant el pas Echo Voiny (3.300 m). Des d'allà, quasi 9 km de grans baixades per aquesta gelera. L'últim tram toca carregar esquís a la motxilla fins arribar de nou al poble d'Azou. En aquest tram algú va fer servir el seu propi GPS i, és clar, es va perdre.

El dijous 13 tenim el primer test d'alçada, la pujada a les Pastuckhiva Rocks (4.700 m), tot sortint des de 3.500 m. En total quatre hores de llarga pujada dominada pel mal temps i amb estones de sol que ens permeten fer-nos una idea de les dimensions de la muntanya i que el dia de cim no serà una empresa fàcil. Tastem els suaus

*Vegeu ELBRUS TEAM, "L'Elbrus. Comença l'aventura cap al sostre d'Europa". *Aresta*, núm 106.

que potser el temps serà millor i sortir amb aquest que fa ara, és desgastar-se inútilment i no val la pena. Quan ens aixequem el temps ha millorat i un grup marxa cap a les Pastuckova Rocks i altres baixen a l'estació de 3.500 metres del

telefèric per recuperar una mica els símptomes de l'alçada. Durant la jornada tenim de tot: neu, boira, sol,... mirem contínuament els altímetres per veure l'evolució de la pressió i aquesta no varia, per tant sembla que el dia ideal per conquerir el sostre d'Europa ha de ser diumenge. Una boira espessa cau a les últimes hores del dia i de sobte, una esquerda de llum il·lumina el cim de l'Elbrus. Presagi d'aconseguir el cim?

Diumenge 16. Són les tres de la matinada. Fa una nit estrellada. Esmorzem i a les quatre agafem la retrac que ens pujarà i ens estalviarà els primers 800 m. En definitiva, en mitja hora som a 4.500 m d'alçada i deixem els esquís al peu de les Pastuckova Rocks. Comencem a gramponejar rítmicament encara de nit i únicament il·luminats per la llum dels nostres frontals. Els metres van caient i comença a despuntar el dia. Ens estem apropant a la xifra dels 5.000 metres. Som els únics que provem de fer cim aquest dia.

En poca estona el fosc es va tornant clar i la immensitat del paisatge es mostra als nostres ulls. Sense paraules. Hi ha un moment que l'ombra de l'Elbrus es projecta sobre l'horitzó, que malgrat el fred i els primers símptomes de cansament, fan un moment indescriptible. Continuem guanyant alçada i pels volts de les nou del matí ens plantem a l'alçada del coll que separa les dues puntes de l'Elbrus (l'oest de l'est). Som a 5.300 m i el temps està canviant, ha crescut la nuvolositat. A partir d'aquí ens agafa la boira i ja no veiem més

pendents del vessant sud del gegant i baixem esquiant fins a 2.350 m... més de 2.000 m de descens!!!

El divendres 14, toca pujar a Barrels, a 3.700 metres, que durant dos nits i dos dies serà per a nosaltres la nostra casa. El refugi és original, ja que la seva traducció és la de bótes, són un conjunt d'uns deu "barrils" i diferents mòduls gegants amb capacitat per a sis persones cada un i un parell de mòduls més on hi ha el menjador. Fa un dia radiant i podem veure el nombrós grup de cordades que ja al migdia van baixant del cim. Nosaltres ens hem de conformar amb gaudir de les vistes que hi ha des d'un emplaçament tan alt i fer-nos a la idea que l'endemà també farà bon temps, tot i que la previsió és bastant contradictòria segons els models consultats... bé, ja ens ho trobarem quan toqui. Cal dir que aquests dies tenim un nou guia, en Serguei, un xicot jove però experimentat a qui li agrada parlar molt dels costums i de les característiques dels grups que ha tingut al llarg dels anys que ha exercit de guia. Juntament amb ell, un parell de guies acompanyants per donar suport el dia de cim. Fem passar les hores el millor que sabem, jugant als daus, escoltant música pel mòbil del Lluís Simó, i gaudint dels àpats de la nostra cuinera, la Lina. Una dona peculiar que ens tracta com si fóssim els seus nens.

El dissabte 15 comença amb neu i vent a les tres del matí. Durant una hora parlem sobre què cal fer i decidim esperar al diumenge, ja

paisatge fins al moment que tornem a l'alçada on tenim els esquís.

Aquest últim tram, tot i ser el més curt, és el que se'ns fa a la majoria més llarg, ja que si fins ara hem pujat prou bé, l'alçada va fent de les seves i per fer aquests 350 metres últims tardem aproximadament dues hores i mitja. També cal dir que fins als 5.600 metres el pendent és més elevat que en la resta de la pujada. Una passa, una respiració, amb la calma i pensant només en el que estem fent. Finalment, i quan ja sembla que som al cim, una llarga carena de quasi un quilòmetre per pujar escassament 30 metres de desnivell, ens fa la lluita psicològica. Anem tots agrupats però cadascú lluita a la seva manera contra el cansament i les incomoditats provinents de l'alçada. Finalment i a dos quarts de dotze del migdia (dues hores menys a Lleida) aconseguim assolir el cim més alt d'Europa, l'Elbrus. Fa fred, vent i hi ha boira. Deu minuts escassos ens serveixen per fer fotos, gravar el vídeo i celebrar-ho. Una estança curta però intensa.... hem fet cim! Encara queda, però, una part molt important: la baixada. Aquesta cal fer-la amb calma i controlant on fiquem els peus, ja que el cansament i l'alçada ha passat factura a més d'un i una relliscada o entrebancada amb els pendents i per algunes rampes gelades podria tenir males conseqüències. A causa de les condicions de cadascun, es formen dos grups que de mica en mica es van distanciament. La boira és espessa i el fred és intens, així com el mal de cap, però conforme anem perdent alçada ens anem recuperant i arribem sense més complicacions que les pròpies del cansament. Amb esquís i des d'allà comencem a baixar per una neu en no gaire bones condicions però que es deixa fer. Els primers components del grup arriben a Barrels tot just passades les quatre de la tarda i pels volts de les cinc arriba l'últim component. Tots sans i estalvis! Tot i el cansament, decidim fer les motxilles i baixar fins a 3.500 m i des d'allà ens traslladem amb un telefèric especial per a nosaltres... pagant és clar! En definitiva, a quarts de nou del vespre, tornem a estar a 2.100 m d'alçada sopant a l'hotel Wolfram.

L'endemà, dilluns 17, ens dediquem a conèixer una mica la vall, a cavall o caminant, fins a una cascada en la capçalera d'aquesta. Gaudim d'un bon dinar a base de pizzes macrogegants i unes cerveses de mig litre que es diuen "5642" com l'alçada de l'Elbrus i amb una foto d'aquest a l'etiqueta... tot un descobriment! El dia passa tranquil i feliç tot refent els "petates" i comprant els típics regalets que ens han encarregat a casa nostra.

Finalment el dia 18 a les sis del matí agafem de nou la furgoneta que ens porta fins a Mineralnye Wody amb el mateix conductor del primer dia... encara pitjor, ja que feia baixada... vam arribar abans del pensat a l'aeroport!, sortosament sense cap incident. Des d'allà vol a Moscou per visitar la gran capital de més de 14 milions d'habitants. Aconsellable: el metro, la plaça Roja i el Kremlin..., però només teníem una tarda...

Ja el dia 19 de bona matinada, ens porten a l'aeroport i agafem el vol que ens duu en quatre horettes i dues hores menys al Prat, on ens estan esperant un parell de "furgos" per portar-nos de nou cap a casa.

Han estat dotze dies sensacionals, en què tot va sortir a la perfecció, vam poder fer cim i, el més important, vam gaudir i vam formar un bon equip malgrat les diferències d'edat que existien entre alguns, i a més, hi havia gent que encara no ens coneixíem o pràcticament no havíem fet cap tipus d'activitat en comú. Com definir-ho: PERFECTE.

També agrair als companys d'Aragon Aventura per la gran organització i serveis prestats, que ha fet possible que tot hagi sortit a la perfecció. Igualment agrair-vos a tots els que heu visitat el blog de l'expedició (<www.2010elbrus.blogspot.com>) amb els vostres comentaris, ànims i felicitacions. Si no hi heu entrat allà teniu un resum del viatge, informació pràctica, tracs de les excursions, fotografies per descarregar i vídeos...

Text i fotos: Miquel Àngel Ramos Pinto

Apunts i comunicacions

Aquest prop passat 13 de setembre, a la sala de l'IMAC i dins dels actes de la 28a Setmana del llibre en català, hi va haver una taula rodona formada per Joan Ramon Segura, Juanjo Garra, David Sancho i Joan Gasió, i coordinada per la Mercè Ciutat.

Va ser una llàstima que la sala no estigués plena de gom a gom, perquè l'acte s'ho mereixia, tant per la bona exposició per part dels representants sobre el lema "Viatges i excursionisme", com pels assistents, que s'hi varen trobar com a casa, ja que gairebé tots i totes hi varen participar d'una manera molt activa en exposar els seus diferents punts de vista sobretot en el que fa referència a la lectura en paper i/o digital. Tots vàrem aprendre de tots.

També es va fer pública la bona notícia que el nostre amic i alpinista Juanjo Garra, qualsevol dia ens sorprendrà amb el naixement d'un llibre que recopili les seves vivències personals de tota una trajectòria dedicada a la muntanya. Estem convençuts/des que, tenint en compte la seva sensibilitat, serà un bon regal. L'esperem, Juanjo!!!

Abans d'aquest acte, els amics del Centre, en Joan Ramon Segura i Lluís Taberner, al pati de l'IEI van signar exemplars del llibre *Excursions amb el tren dels llacs*, del qual en són autors.

Hola a tots i a totes. Us preguntareu què fa aquesta foto dels meus primers dies en aquest món, en una revista de muntanya.

Primer de tot, deixeu-me presentar, sóc la Izel Climent Alvarez. Els meus pares són el Jordi i la Yolanda. Com ja sabeu, el meu pare ha treballat molt temps al Centre Excursionista de Lleida. Allà va conèixer la mare i van compartir, no tan sols moments de muntanya

amb altres amics del Centre, sinó que també van decidir compartir tota una vida junts. I aquí és on entro jo, fruit del seu amor, van decidir anar més enllà i crear una família on hi hagués una mica de cadascun d'ells en una sola persona.

Han estat nou mesos feliços, plens d'il·lusions i de projectes. Mentre jo practicava submarinisme a la panxa de la mare, el pare em va dir que quan jo naixés m'apuntaria al Centre Excursionista. I aquí em teniu, fent la meva primera aportació com la sòcia més petita del Centre.

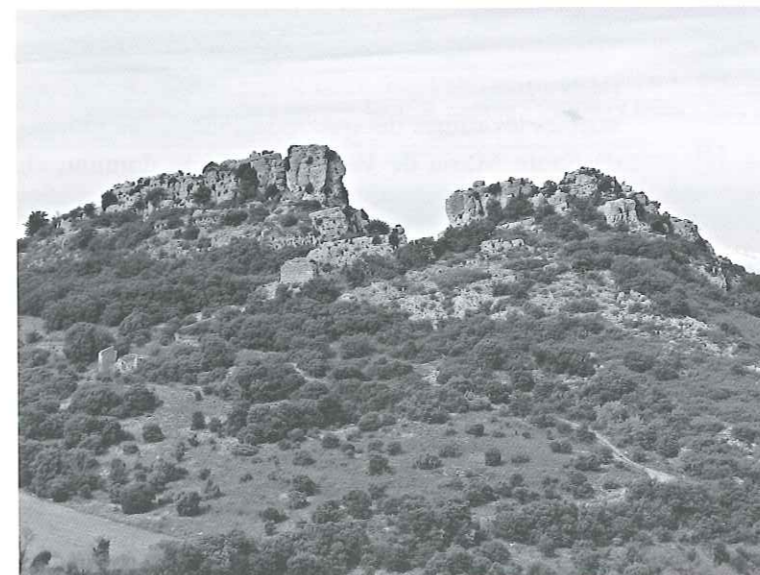
P.D. Mare! Pare! Aviat podreu compartir amb mi els vostres moments de muntanya i d'escalada, que sé que heu passat una mica de "mono".

Izel

(Sóc l'àvia de la Izel, la Dolors Llordés, i com a membre de l'equip de redacció de l'Arستا, m'he pres la llibertat de compartir amb vosaltres aquesta il·lusió.)

Itinerari Excursionista núm. 105: Les Picones del Montassor

Les Picones del Montassor. Foto: Aureli Teixidó

Boira. Als 9,3 km, arriba a l'ermita de Sant Salvador, on comença el recorregut a peu. La pista segueix amunt cap a la font de l'Horta, per baixar després pel vessant obac a retrobar la carretera d'Alberola.

0,00 h. Sant Salvador (750 m). Ermita edificada en un petit turó sobre un alzinar ombrívol, abans arranjat amb unes taules d'obra, actualment destruïdes. A prop i a llevant hi ha un cingle, al peu del qual es troba el camí que cal prendre, pujant de manera regular. Sortim del bosc remuntant el marge esquerre hidrogràfic del torrent, que tenim al davall. El camí, estret però sempre ben fressat, més amunt es troba aixaragallat per l'aigua; per no

enfangar-se és preferible passar pel marge del xaragall. Al barranc, al peu dels primers conreus per la part de llevant, en un marge, hi ha la font del Volter. A mà dreta, enlairada, es veu la cinglera del tossal sud del Montassor (1.011 m). Del tossal N, una mica més alt, no es veu més que el flanc cobert de bosquina i matolls. A ponent, treuen el cap les Picones.

Els conjunt de muntanyes esteses a migjorn del Montsec, i que sovint definim com el Premontsec, per analogia amb el Prepirineu, amaga racons força interessants, alguns ben coneguts, altres no tant, com el que va descriure en Joan Ramon Segura a l'Itinerari núm. 102 al castell de Geli i tossal de Monteró. L'indret descrit aquí no és tan ignorat, ni de bon tros, però potser serà nou per a alguns excursionistes. Les Picones (com les anomenen al país) o els Picons (nom que consta al mapa) són un abrupte crestall calcari, d'accés divertit i no gaire fàcil, sobretot per a persones voluminoses.

El millor accés és per Os de Balaguer i la carretera d'Alberola, deixant d'antuvi el trencall a la cova dels Vilars. Als 0,8 km es pren a mà esquerra una pista de terra (indicada), en estat acceptable per als turismes, amant amb cura. A l'hivern i en temps plujós, el fang pot dificultar el pas. Es travessa el riu Farfanya (humil rierol) i es puja en direcció W suaument, deixant a banda i banda trencalls que van als conreus. Entra en un petit congost i, més enllà, es tenen a mà dreta Les Coves, un conjunt de balnes obrades. Als 7,7 km arriba als Plans de Vilaseca, on bifurca; enfront (W) segueix cap a l'ermita de Cérvoles; cal girar a mà dreta, en direcció N. Passa a frec d'un corral, i més amunt es deixa a la dreta el mas del

0,25 h. Som a les envistes de l'ampla collada del mas del Guiló, cap al qual s'adreça el camí per terreny ample i planer. Nosaltres, però, en lloc d'arribar-hi, seguirem un ample trencall enfiladís a mà dreta, per entre el bosc de petits roures i alzines, pujant en diagonal en direcció NW, a trobar l'obaga del Montassor. En arribar al punt més alt, quan el camí inicia la baixada, el deixarem per enfilarnos en direcció E, sense camí traçat, superant l'espessa vegetació i algun petit cingleró calcari.

0,45 h. Cim del Montassor (1.033 m), amb el típic senyal geodèsic força amagat per l'espessorall. Excel·lent panoràmica local amb el Montsec al N, l'embassament de Santa Anna al S, i les trencades Picones al SW. Als peus es tenen els conreus de l'enrunat mas del Llobera. Més lluny, els Pirineus són un formidable teló de fons. Més cap a llevant es veu una antena, a la qual no s'ha d'arribar. Baixarem

directament en direcció N, prescindint del camí de vinguda. Caldrà desgrimpar algun petit cingle calcari i travessar la densa vegetació fins a una franja de pineda, on el bosc és més net i arribarem als límits dels conreus. Passant pels marges per no malmetre els sembrats si n'hi ha, arribarem als enderrocs del mas de Llobera.

1,00 h. Mas de Llobera (980 m) en total ruïna. Hi passa la pista, continuació de la que hem deixat a Sant Salvador, i que en aquest punt inicia la baixada cap a llevant pel barranc dels Baulons a trobar la carretera d'Alberola. Nosaltres la seguirem, però en direcció a ponent.

1,10 h. Cabana o mas del Guiló (o del Sibílio, segons algun mapa), que hem vist abans, situat en una ampla collada que la pista travessa (918 m). A les poques passes cal deixar-la per prendre'n una altra a mà dreta, precària, que baixa cap a una coma, conreada en gran part. A l'altre costat de la coma s'alça un turó coronat per la trencada cresta de les Picones. El camí és interromput per un camp que cal travessar, i es retroba a l'altre costat, on després d'un gran revolt puja de flanc cap al dessota de les Picones. Restes de construccions del poblat medieval de Montassor, que pel que sabem era molt petit: només 3 focs, segons el fogatge de 1381. La ruïna més notable és la de l'església de Santa Maria, que conserva les parets laterals i part de la volta. El camí acaba en un petit replà, a partir del qual es puja per terreny més accidentat (fites) entre petites alzines. Les Picones s'alcen al damunt. Són un conjunt de tres castellots calcaris, dels quals el del mig és el més alt, i el de l'esquerra el més baix. Les fites ens porten al peu de l'únic accés de relativa facilitat, prop de l'extrem dret del castellot del mig.

1,30 h. Peu de les Picones, concretament la del mig, la més alta. Una estreta fissura permet pujar-hi, entaforant-se a l'interior. El pas, que és molt curt, oposarà dificultats a les persones voluminoses. A part d'aquesta fissura, hi ha algun altre accés, però més difícil.

1,32 h. Les Picones (948 m). La punta E és una mica més baixa (944 m) i la punta W encara més. Aèria cresta de roca calcària que cau estimbada per tots costats, de manera especial al N, sobre l'Obaga d'Alberola. Al punt més enlairat de la

cresta, es veuen unes restes del que fou castell de Montassor, esmentat en documents medievals. Pel poc espai disponible, però, aquest castell no podia ser més que una torre de guaita, de cap manera una fortalesa.

Al N i prop de l'embassament de Santa Anna, són visibles les ruïnes del que fou monestir de monges de Santa Maria de Vallverd i, al seu damunt, els aspres vessants del Mont de Vi.

Descendirem altre cop per l'estreta fissura, refent el camí de vinguda.

1,55 h. Coll del mas de Guiló, on retrobarem la pista principal. Seguir-la en direcció W, primer en suau pujada, després baixant, també suaument. Al punt més alt deixem a mà dreta unes construccions modernes abandonades, que lamentablement degraden força l'indret.

2,05 h. Mas Gorreta, al davall de la pista, propietat que fou del conegut escultor lleidatà Leandre Cristòfol. Està tancat, però a l'era hi ha una taula i bancs de fusta. Té una magnífica vista sobre l'embassament de Santa Anna i els encontorns. Seguir la pista en direcció a migjorn.

2,07 h. Font de l'Horta, de raig minso, que brolla al peu d'una corpulenta alzina. El lloc era antany molt bell, amb una bassa envoltada de pollancre, tot substituït avui dia per un dipòsit cilíndric de xapa metàl·lica i un bassot fangós. Seguir pista avall, descrivint alguns revolts.

2,30 h. Ermita de Sant Salvador, on ha començat el recorregut. Poc abans haurem deixat a mà dreta un trencall de pista que baixa a l'embassament de Santa Anna.

Cartografia: No hi ha cartografia excursionista de la zona. Podem fer ús dels bons mapes de l'IGC o de l'IGN a escala 1/25.000, amb l'inconvenient que l'itinerari que hem descrit cau just al punt d'unió de quatre fulls, que són (referint-nos al mapa de l'IGN):

327-I (Camporrells); **327-II** (Àger); **327-III** (Castillonroi) i **327-IV** (Os de Balaguer).

Manel Cortès

LLIBRERIA TURÍSTICA

- REVISTES DE VIATGES · LLIBRES I GUIES TURÍSTIQUES
- GUIES D'ALLOTJAMENTS I D'OCI · MAPES DE CARRETERES I DE MUNTANYA
- CARTOGRAFIA DIGITAL I EN RELLEU · RUTES SENDERISME
- RUTES EN BTT · RUTES EN AUTOMÒBIL I EN 4x4 · RUTES D'HIVERN I D'ESCALADA
- VÍDEOS I DVD · AMPLIACIÓ DE FOTOGRAFIES

C/ Ramon Llull, 8, baixos · 25008 · Lleida · Tel.: 973 241 267 · Fax: 973 241 267

Pardo Gestió

Rambla Ferran, 10 1-7 - 25007 LLEIDA

Tel.: 973 23 62 07

info@pardogestio.com

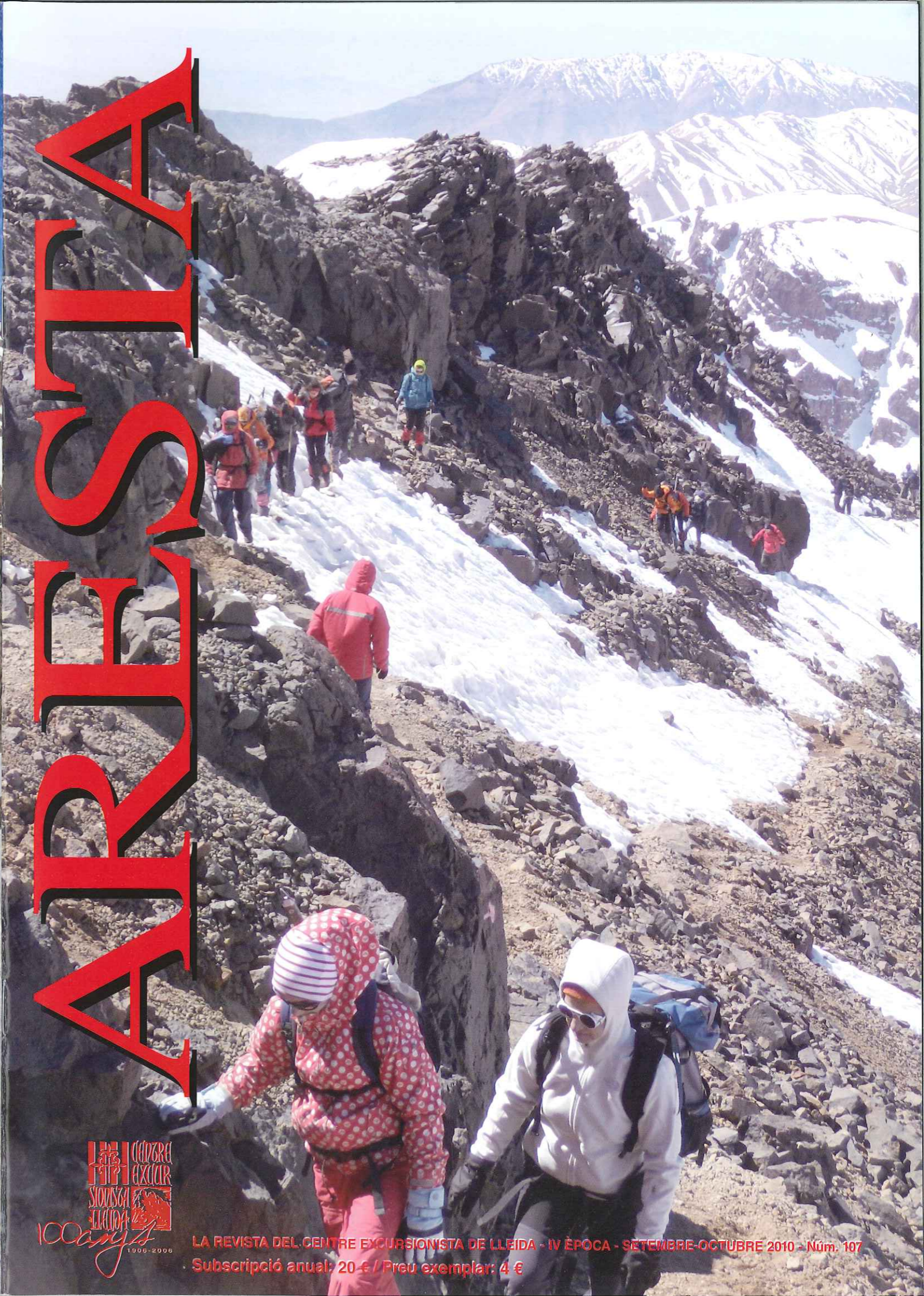
V I D A D E L C E N T R E

Més apunts i comunicacions

Fes el teu Everest:

L'últim cap de setmana d'aquest passat agost, 103 excursionistes van pujar al Padró dels 4 Batlles per commemorar el 25 aniversari de la primera expedició a l'Everest. Al Facebook del Centre podeu veure les fotos penjades de la sortida nocturna.

AIRIES TA

100 anys
1909-2009
CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEIDA

LA REVISTA DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE LLEIDA - IV ÈPOCA - SETEMBRE-OCTUBRE 2010 - Núm. 107
Subscripció anual: 20 € / Preu exemplar: 4 €